

Derleme Makale

**BATMAN, DİYARBAKIR, MARDİN VE ŞANLIURFA İLLERİNDE
GÜVERCİN YETİŞTİRİCİLİĞİ KÜLTÜRÜ, KİMİ SORUNLAR VE
ÇÖZÜM ÖNERİLERİ****Orhan YILMAZ^{1*}, Türker SAVAŞ², Mehmet ERTUĞRUL³****ÖZET**

Derlemede, Diyarbakır, Mardin ve Şanlıurfa illerinde güvercin yetiştiriciliği ile ilgili bazı bilgilerin bir araya getirilmesi amaçlanmıştır. Güvercinler yetiştirilme amaçlarına göre dalıcı, taklacı, makaracı, dönücü, filo uçucusu, yüksek uçucu, posta, süs ve ötücü olmak üzere gruplandırılabilir. Güvercin Türk kültüründe genellikle olumlu bir role sahip olmuştur. Güvercin Türkiye'nin kuzeyinden güneyine, doğusundan batısına her yerde bulunabilir. Batman, Diyarbakır, Mardin ve Şanlıurfa'nın kültüründe güvercin yetiştiriciliği her zaman önemli olmuştur. Bu illerde birçok yerel ırk yetiştirilmektedir. Batman'da genellikle taklacı tip güvercinler yetiştirilir. Şehirde 1000'den fazla profesyonel yetiştirici bulunmaktadır. Diyarbakır'da Göğsüak, Ketme, İçağlı ve Kızılbaş tipi güvercinler yetiştirilir. Mardin'de de taklacı tip güvercinler yetiştirilir ve bu bölgede güvercin yetiştiriciliği çok önemli bir kültür öğesidir. Şanlıurfa'da önemli bir güvercin yetiştiriciliği merkezidir. Burada ev, kafes, evlere alışkın yabani kuş, kıymetli damızlıklar ve yapşan adı verilen ayağı tüylü güvercinler yetiştirilir. Bu bölgede güvercin yetiştiriciliğinin en önemli sorunu yetiştiricilerinin örgütlenememiş olmasıdır. Bu sorun kısa sürede yetiştiriciler tarafından çözümlenmelidir.

Anahtar Kelimeler: Yerli ırk, genetik kaynak, kültür, yetiştirme problemi

**PIGEON BREEDING CULTURE, SOME PROBLEMS AND SOLUTIONS IN
PROVINCES OF BATMAN, DİYARBAKIR, MARDİN AND ŞANLIURFA****ABSTRACT**

This study was carried out to gather some basic information about pigeon raised in provinces of Diyarbakır, Mardin and Şanlıurfa. They can be grouped related with their husbandry purpose as diver, tumbler (somersaulter), roller, spinner, fleet flier, high flier, racing homer, show and singer type pigeon breeds. Pigeon has generally been in positive role in Turkish culture. Pigeons can be found in all places from north to south and from west to east of Turkey. Pigeon husbandry in provinces of Batman, Diyarbakır, Mardin and Şanlıurfa has always been important in their culture. Lots of local pigeon breeds are raised in those provinces. In province of Batman there are raised tumbler type pigeons. In the city there are more than 1.000 professional pigeon breeder. In Diyarbakır there are raised pigeon types of Göğsüak, Ketme, İçağlı and Kızılbaş. In Mardin there are raised also tumbler types pigeons and pigeon breeding is a very important culture component in this region. In Şanlıurfa this city is an also very important pigeon breeding centre. There also raised different types of pigeons including pet, cage, feral pigeons which lived in buildings, valuable stud pigeons and yapşan pigeons which have legs in feather. In this region the main problem of pigeon breeding is lack of breeding association or clubs in those provinces and this problem should be solved by local pigeon breeders soon.

Key Words: Native breed, genetic resources, culture, breeding problem

¹ Iğdır Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Zootečni Bölümü, 76100, Iğdır.

² 18 Mart Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Zootečni Bölümü, 17100, Çanakkale.

³ Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Zootečni Bölümü, 06110, Ankara.

*sorumlu yazar; zileliorhan@gmail.com

GİRİŞ

Toplum yaşantısında çeşitli kuş türlerinin bazı kavramları simgelediğini görülür. Güvercinler günümüzde barışın simgesidir. Güvercinler Türk toplumunda her zaman önemli roller oynamıştır. 300'den fazla türü olan Güvercingiller (Columbidae) Ailesinden, hızlı ve uzun zaman uçabilen; kugurdama ya da dem çekme denilen özel sesleri çıkaran; kısa vücutlu, sık tüylü ve yemle beslenen bir tür kuşa güvercin denir. Sık sık kumru ve güvercin tanımı birbirlerinin yerine kullanılır. Halk arasında "gugukçuk" olarak bilinen kumru, güvercinde daha küçük, zarif ve ince kuyrukludur. Güvercin ise daha iri, tombul, kuyrukları küt ve bol telekli kuşa verilen addır (Öncel ve ark. 2001, Yılmaz 2012^{a-d}, Yılmaz ve ark. 2012^{a, b}).

Dünyada kutup bölgeleri, bazı okyanus adaları, Sahra Çölünün iç kesimleri ve ılıman iklim kuşağının en soğuk bölgeleri hariç, dünyanın her yerinde bulunurlar. İbrahim Hakkı, maymunların yaşadığı bölgelerde de güvercinin bulunmadığını belirtmektedir. Maymunların güvercin yumurtasını çalmakta gösterdikleri beceri nedeni ile güvercinlerin hayatlarını sürdürmediklerini bildirmektedir (İbrahim Hakkı 1933).Türk Tarihindeki yazılı ilk sözlük Divanü Lügat-it Türk'te güvercin kelimesi geçmektedir (Çakmak ve Işın 2005).

Gerçekleştirilen bu derleme çalışmasında Batman, Diyarbakır, Mardin ve Şanlıurfa İllerinde güvercin yetiştiriciliği, bazı ırklar, sorunlar ve çözüm önerilerinin bir araya getirilmesi amaçlanmıştır.

BATMAN'DA GÜVERCİN YETİŞTİRİCİLİĞİ

Batman'da güvercin yetiştiriciliğinin geçmişü uzun yıllar öncesine dayanır. "Kuşçuluk" olarak adlandırılan güvercin yetiştiriciliği sevgisi, birçok kişinin güvercinler ile ilgilenmesine yol açmaktadır. Kuşçuluk Batman'da bir sektör haline gelmiştir. Birçoğu ticari amaç için değil hobi olarak, kuşçuluk ile uğraşmaktadır. Ticari amaçla kuşçuluk ile uğraşanların sayısının en az 1.000 kişi civarında olduğu, bizzat kuşçular tarafından ifade edilmektedir. Kilis'te güvercin besleyip uçuranlara kuşçu adı verilir. Batman halkı güvercinleri çok sever. Güvercin avlamanın ve vurmanın günah olduğuna inanılır. Batman'da kuşçular için "Kuşçu Kahvehanesi" vardır. Bu kahvehanenin müşterisi kuşçulardır. Kuşçuların dışında kuşları sevenler de bu kahvehaneye gelir. Kuşçu kahvelerinin iç duvarlarında tel kafesli kuş rafları bulunur ve bu rafların içi de odacık şeklinde bölmelidir. Güvercinler bu

kafesler içinde oynar ve öter. Batman'da kuş uçurma zamanı Batman'ın üstü kuş dolar. Kuşlar büyük daireler çizerek, taklalar atarak uçarlar. Birbirlerinin arasında geçerler. Kuşçunun ışığına göre gökyüzünde çok görkemli taklalar atarlar. Hangi kuşçunun kuşları daha sadık ve evine bağlı ise o kuş grubu kayıp vermeden evine döner. Hangi kuşçu başkasının kuşlarından kendi kuşları arasına katar ve onu indirip yakalarsa, o kuşçu başarılı sayılır. Uçuşan kuşların içine yabancı bir kuş karıştığını gören kuşçu elindeki dişi kuşun kanatlarını serbest bırakıp kanat çırpıtmaya başlar diğer yandan da dama inmelerini isteyen ışığını çalar. Kuşlar evin üzerine yaklaşıp pikeler yaparak konarlar. Yabancı kuş en son anda inmekten cayarsa, kuşçu ucu çaputlu sırlıkla kuşlarını tekrar havalandırır. Eğer yabancı kuş yere inerse, önüne yem atar. Sonra kuşlarıyla birlikte yabancı kuşu, kuş evine sokmaya çalışır. Kuşçu, yabancı kuşu yakaladığında ya eski sahibine verir, ya da kendine alıkoyar. . Batman kuşçuları, kuşlarına ve kuşlarının bakımına çok düşkün olurlar ve büyük özen gösterirler. Onları boncuklarla süslerler. Kuşların ayaklarına boncuklu halkalar takarlar. Bu halkalara "Halhal" adı verilir. Ayrıca ayaklarına çeşitli sesler çıkaran çingiraklar takarlar. Kuşların kulak kesimlerinden Küpe denilen boncuklar sarkıtırlar. Asıl sahibi bu kuşunu çok seviyorsa, onun bu hatayı bir daha yapmayacağına inanıyorsa, gelip yakalayandan parası ile geri alabilir. Bazen de kuşlar değiştirilerek sahiplerini değiştirirler. Eski sahibi gelip almazsa, kuşçu bu kuşu kendi kuşları arasına katmayı isterse, önce onun kanadını keser. Uzun bir süre uçurmaz ve eve alışmasını sağlar. Asıl sahibi gelip istemezse ve yine de kuşçu bu kuşu satmak isterse, bu kez de kuşçu kahvelerine götürüp orada alıcı bulur (Akgeyik 2012).

DIYARBAKIR'DA GÜVERCİN YETİŞTİRİCİLİĞİ

Günümüzde hızlı kentleşme ve benzer nedenlerle eskiye oranla biraz azalmakla birlikte, Diyarbakır'da hala güçlü bir güvercin kültürüne rastlanmaktadır. Bu kültürün oldukça eski tarihlere dayanır. Bu bölgede güvercin kutsal bir kuş olarak bilinir. Haberleşme amacı ile kullanılan güvercinlerin insanlara sağladığı faydalar kuşaktan kuşağa aktarılarak güvercin kültürünün devamlılığı sağlanmıştır. Ayrıca ölen günahsız insanların ruhunun güvercin kılığında yeryüzünde dolaştığı yolunda bölgede yerleşmiş bir batıl inanış bulunmaktadır. Diyarbakır yöresinde anlatılan "Kral Kızı

Efsanesi” buna iyi bir örnek olarak verilebilir. Diyarbakır’da kale içinde bulunan eski yapıların dış kapı tokmaklarının bir kısmı güvercini simgeler şekilde yapılmıştır. “şakşak” adı verilen bu tür kapı tokmaklarının 8 ayrı çeşidi tespit edilmiştir. Eski Diyarbakır şehrini bütünüyle çevreleyen ünlü Diyarbakır surları üzerinde yer yer güvercin kabartmalarına rastlanmaktadır. Ayrıca halkın dokuduğu kilim, cicim, heybe, çorap gibi şeylerde güvercin figürleri çoğunlukla kullanılmaktadır. Birçok yerel manide, şiirde güvercin ile ilgili konular yer almaktadır. Diyarbakır’ın çeşitli yerlerinde güvercinler olarak özel yapılmış güvercinhaneler (boranhaneler) bulunur (Bekleyen 2007).

Diyarbakır’da çok çeşitli güvercin ırkları yetiştirilmektedir. Diyarbakır güvercinleri bir form güvercinidir. Uçuş için yetiştirilmezler. Uçurulduklarında daireler çizerek toplu halde kısa süre ile uçup konarlar. Bu güvercinlerde asıl aranan nitelikler, kuşun renk ve fiziksel özelliklerinin istenilen şekilde olmasıdır. Diyarbakır güvercinlerinde her ırkın ayrı bir renk ve fiziksel yapısı bulunmaktadır. Birbirinden farklı özelliklere sahip Diyarbakır Güvercinleri 4 ayrı ırk altında toplanabilir. Bu ırklar Göğsüak, Ketme, Kızılbaş ve İçağlı ırkları olarak adlandırılır. Göğsüak, Ketme ve İçağlı ırkları içinde altışar ayrı renk varyetesi, Kızılbaş ırkında ise 5 renk varyetesi bulunur. Göğsüak ırkındaki renk varyetelerinden siyaha Atlas, sarıya Narinci, kırmızıya Ciğeri, gök rengine Gögala, gök renginin açığına kürenk, zeytin rengine de Zeytuni adı verilir.

Ketme ırkında siyaha Ketme atlas, sarıya Bozak, kırmızıya Ketme ciğeri, gök rengine Ketme gögala, kül rengine Ketme kürenk, zeytin rengine Ketme yusufi adı verilir.

İçağlı ırkında siyaha Zengi, sarıya Tahini, kırmızıya Gümüşkuyruk, gök rengine Kara, gök renginin açığına Miski, zeytin rengine ise Yusufi denilir.

Kızılbaş ırkında siyaha Karabaş, sarıya Sarıbaş, kırmızıya Kızılbaş, gök rengine Mavibaş, zeytin rengine Zeytunibaş denilmiştir. Kızılbaş ırkında kül rengi varyetesi bulunmaz.

Bu dört ırkın birbirileri ile rastgele melezlenmeleri sonucu çıkan yavrular değersizdir ve bunlara yerel olarak “habeş” adı verilir. Örneğin bir Ketme ile Göğsüak veya bir Kızılbaş ile İçağlı ırkına üye güvercinin melezlenmesinden doğan yavrular değersiz ve kıymetsizdir ve bunların yavruları anne ve babaya benzemezler (İşçen 2011).

MARDİN’DE GÜVERCİN YETİŞTİRİCİLİĞİ

Mardin’de güvercin yetiştiriciliği yüzyıllardan beri yapılmaktadır. Özellikle taklacı tip güvercin yetiştiriciliği yapılıdır. Şehir merkezinde birçok aile güvercin yetiştirmektedir. Bazı iddialara göre, Mardin’in tarihi mimarisi bile güvercin yetiştiriciliğe uygun olarak şekillenmiştir. Usta güvercin yetiştiricileri arasında taklacı güvercinler, performans güvercini olarak bilinir. Diğer güvercin ırklarından en belirgin farkları, daha iri olmalarıdır.

Dış görünüş olarak, saf Mardin taklacı güvercinlerinde tepe ve güle rastlanmaz. Ancak zamanla başka ırklarla karıştığı için şimdilerde tepeli ve güllü olanları da görülür. Mardin taklacıları siyah, beyaz, mavi ve dumanlı renklerde bulunurlar. Ayrıca taklacı Mardin güvercininin göğüs kafesi de diğer güvercin türlerinden farklı yapıda ve daha gösterişlidir.

Bu işin meraklılarına göre Mardin güvercinini vazgeçilmez kılan ve güvercin beslemeyi bağımlılık haline getiren ise taklacıların kanat sesleri. Taklacı güvercinlerin fiziksel yapısından da kaynaklanan çok özel kanat sesleri var. Güvercin sahibinin elinden ya da kafesinden gökyüzüne süzülürken, yerde taklalarıyla şov yaparken, fişeğe asılıp taklalar arasına mesafe koyup yükselirken çıkardığı kanat sesleri güvercin meraklılarına göre dünyanın en görkemli müziğinden çok daha etkileyicidir.

Bir taklacı güvercinin değerini ise yüksek ve açılarak uçuşması, pikeli ve oyunlu olması, nokta dalışı yapabilmesi, taban taklasını çevirebilmesi, başına yani fişeğine seri bir şekilde asılabilmesi, asılırken birden fazla takla atması, taklalar arası mesafe koyabilmesi, bitiş noktasında baş bağlama taklasını çevirmesi gibi özellikler belirler. Her 10-15 dakikada bir başa yani fişeğe gelebilmesi beklenir. Ayrıca bütün bunları yaparken çıkardığı kanat sesi, havada kaldığı uçuş süresi ve kümesine taklalı inmesi de güvercinin değerini artıran özelliklerdendir.

Mardin’de yetiştirilen güvercin ırklarından bazıları Abyaz, Ahmar, Asfar, Bedilceni, Beyaz, Ezrek Biberli, Ezrek Mekşuf, Güllü, İmzerkeş, İspir Bağdadı, İsvit, Keşmir, Kırgök, Ak Mardinli, Gök Mardinli, Külümsü Mardinli, Mavsali, Miski Kapaklı, Yusufi Kapaklı, Musullu, Selçuklu, Sıdır Asfar ve Şami (Şemiy) ırklarıdır (İşçen 2011, Tanır 2011).

ŞANLIURFA'DA GÜVERCİN YETİŞTİRİCİLİĞİ

Güvercin yetiştiriciliği Şanlıurfa'da önemli bir kültürdür. Güvercin yetiştiriciliği hobi olarak yapılmakla birlikte, kendine özgü özelliklere sahip bir meslek olarak kabul edilir. Bu yüzden halk dilinde kuş besleyip uçuranlara yörede "kuşçu" adı verilir. Şanlıurfa'da 200-300 adet kuş besleyen kuşçular vardır. Şanlıurfa'da kuşçuluğun yaygınlık nedeni evlerin elverişli olmasındandır. Evlerin "hayat" (avlu) olarak adlandırılan kısımlarının geniş ve gürültüden uzak; damların toprak ve düz olması kuşçuluk için çok elverişlidir. Kuş beslenen evlerde hayatın veya damların uygun bir köşesinde kuş mataraları (evleri) vardır. Bazen avludaki bir oda da kuş matarı olarak kullanılır. Geleneksel Şanlıurfa Evlerinin avluya bakan oda pencerelerinin üstünde "kuş takası" adı verilen kuş evleri bulunur.

Şanlıurfa'da kuşçuların bulunduğu "kuşçu kahvehaneleri" bulunur. Bugün bu kahvehanelerin içinde tel kafesli odacıklar vardır. Güvercinler bu kafeslerde bulunur. Kuşçular ve diğer müşteriler burada kuş sohbetleri ve kuş alışverişi yapar. Bu kahvehanelerde oyun oynanmaz, gürültülü konuşulmaz, rahatsız edici sesler çıkarılmaz. Genellikle kuşlar seyredilir ve ötüşleri dinlenir. Şanlıurfa'da yetiştirilen güvercinler birkaç gruba ayrılır:

1. Ev güvercinleri: Angut, Çiçi, Karagöz ve Kumru'dur. Bu kuşlar evcil kuşlardır ve kapısı açık bir kafeste veya evin yüksekçe ve açık bir kuş takasında beslenir. Bunlar eve alışınca tekrar gitmezler.
2. Kafes güvercinleri: Bunlar Yâkerim ve Hâkkuran'dır. Kafeste beslenirler ve evcil değildirler.
3. Evlere alışmış yabancı güvercinler: Bunlar Kit (Güvercin) ve Yusuf Tutan'dır. Bunlar evlerin çeşitli bölümlerinde, çatı üstü, çatı arası ve kuş takalarında yaşarlar. Evcil olmayıp evlere alışmışlardır.
4. Halis güvercinler (Köme Kuşlar): Mısırlı, Kuzer, Fitilli, Nakışlı (Yazılı), Amberli, Kınıfırlı, Kuyrak, Perçemli, Aynalı, Şarabı, Devriş Aliler, Cübbeli, Abalı, Zeytuni, Mevrendi, Lemsavey, Kırktelli, Şihşelli, Şamı, Zırhlı, Karalı, Tağlit, Şekerli, Şafrakaragöz, Killo, Gez, Ehles, Şafra, Arans (Keşpir), Baş, Üveys, Balina, İsrail, Macar, Hollanda, İspir, Müsevved ve Alaca ırkları bu güvercinlere örnek verilebilir. Bu kuşlar evcil ve eğitilmiş olup uçurulabilen kıymetli türden güvercinlerdir. Takla atmazlar, düz uçarlar ve paçaları tüysüzdür. Bu kuşların erkeklerine "bölük" adı verilir ve bunlar ayrı matarda

beslenir ve yetiştirilir. Bölük kuşların yanında dişi kuş bulunmaz, çünkü kuşçu gereken eğitimi veremez. Halis Kuşların çeşitleri:

5. Yapşan Kuşlar: Bu güvercinlerin halis kuşlardan farkı, ayaklarında "Tuman" (Tüy) oluşu ve takla atmalarıdır (Anonim 2010).

SONUÇ

Güvercin yetiştiriciliği günümüzde artan bir önemle yetiştirilmeye devam etmektedir. Güvercin, kuş türleri içinde en hızlı büyüyen türlerden birisidir. Güvercin eti, belki tavuk etine alternatif olamasa da, gelecekte iyi bir hayvansal protein kaynağı olabilir. ABD'de güvercin çiftliklerinde 35.000 çiftin üzerinde damızlık kuş bulunduğu literatürde bildirilmektedir. Güvercinler en erken 0.5 kg karkas ağırlığında olmak üzere yumurtadan çıkışı takiben 28 günlük olduklarında pazarlanabilir. Bu yaşta deri altı yağ dokusu nedeniyle etleri gevrek ve lezzetlidir. Başta Kuzey Afrika ve Orta Doğu olmak üzere yüz yıllardır yetiştirilmektedir (Sarıca ve ark. 2003). Güvercinin bu gibi özelliği, gelecekte beslenme konusunda insanlığın yaşaması olası gıda sıkıntısı veya açlık tehlikesi için bir alternatif olabilir. Ayrıca güvercinler başta fizyoloji ve psikoloji olmak üzere bazı bilimsel çalışmalarda denek hayvanı olarak yoğun şekilde kullanılmaktadırlar. Bazı şehirlerde on binleri bulan güvercin yetiştiricileri ile bunların beslediği milyonlarca güvercin için sarf edilen yem, ilaç, malzeme gibi ihtiyaç maddeleri, birçok kişiye gelir kapısı olmaktadır.

Güvercin yetiştiriciliğinin birçok sorunu bulunmaktadır. Günümüzde yetiştiricilerin birçoğu bu noktalara dikkat etmemektedirler. Başarılı bir güvercin yetiştiriciliği için, ilk başta hayvanların yaşayacağı en uygun yetiştirme şartlarının hayvanlar için sağlanması gereklidir. Bu yapılmadığı takdirde önce hayvanların çeşitli verimlerinde düşme görülür, daha sonra ise çeşitli rahatsızlıklar ve peşinden ölüm gelir. Güvercinlerin öncelikle barınaklarının iyi planlanması, içinde gerekli donanımların sağlanması gerekir. Barınak içinde ışık, sıcaklık, nem, havalandırma gibi hayvanlar için hayati öneme sahip faktörler en uygun şartlarda sağlanmalıdır. Bu şartlar sağlandıktan sonra diğer önemli bir konu hijyen koruma konusudur. Hijyen korumaya yönelik tedbirler alınmalı ve böylece çıkması muhtemel hastalıklar önlenmelidir. Diğer önemli bir konu ideal beslemenin yapılmasıdır. İdeal bir besleme yapmanın yolu, dengeli bir rasyon hazırlamaktan geçer. Bir rasyonun temel öğeleri olan enerji sağlayan hububatlar, protein sağlayan baklagil ve endüstri bitkisi

posları ile kepek, mermer tozu, tuz, vitamin ve mineral gibi diğer öğeler dengeli bir oranda yeme katılmalıdır. Bu konulara dikkat etmek, güvercin yetiştiricilerinin yaşadığı birçok problemi ortadan kaldıracaktır.

Daha çok hobi amacıyla yurdumuzda yetiştiriciliği yapılan güvercinin, besi amaçlı yetiştirilen ırkların da yurdumuza getirilmesi sağlanmalı ve bu konuda çalışmalar yapılmalıdır. Bu konunun, bilim adamlarının araştırması gereken bir konu olduğunu söylemek yanlış olmaz. Ayrıca güvercin yetiştiricileri örgütlenmelidir. Kulüpler, dernekler veya yetiştirici birlikleri aracılığı ile yetiştiriciler örgütlenmeli ve kayıtlı yetiştiricilik yapılmalıdır. Bu tercih edildiği zaman, tüm yetiştiriciler yetiştirdikleri güvercinleri eder fiyatından satabilecektir.

Kaynaklar

- Akgeyik, F. 2012. Batmanlı Fatih Akgeyik ile kişisel görüşme, Batman.
- Anonim, 2010. Şanlıurfa'da Güvercin Yetiştiriciliği. www.taklaci-guvercin.com, (erişim 13.05.2010)
- Bekleyen, A. 2007. Diyarbakır Kırsalında Güvercin Evleri: Boranhaneler, Karaçalı (Tilalo) Köyü. Trakya Üniversitesi Journal of Science. 8 (2): 99-107.
- Çakmak, M. ve Işın, M. 2005. Anadolu Kuş Adları Sözlüğü: Türkçe, İngilizce, Latince. Kitap Yayınevi, İstanbul.
- İbrahim Hakkı, 1933. 550 Cinsi Olan Kuş (Yayıma hazırlayan: Yavuz İşçen). İstanbul. www.taklaci-guvercin.com/kus.h (erişim 11.12.2011)
- İşçen, Y. 2011. Diyarbakır'da Kuşçuluk. www.guvercinbirligi.com, (erişim 18.07.2011)
- Öncel, K., Turgut, K. ve Şenel, V. 2001. Güvercinler Dünyası. Samsun Serinofil Derneği Yayını. Nur Anadolu Matbaası, Samsun.
- Sarıca, M., Camcı, Ö., Selçuk, E., 2003. Bildircin, Sülün, Keklik, Etçi Güvercin, Beç Tavuğu ve Devekuşu Yetiştiriciliği. 101-127, OMÜ Ziraat Fak. Baskı Ünitesi, Samsun.
- Tanır, İ. 2011. Mardin'in kanatlı güzelleri: Taklacı güvercinler. Anadolujet Magazin, Şubat 2011: 24-25.
- Yılmaz, O. 2012^a. Güvercin Sağlığı ve Hastalık Önleme Tedbirleri. Uludağ Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dergisi (Baskıda).

- Yılmaz, O. 2012^b. Güvercinlerde Bakım, İdare ve Besleme. Hayvansal Üretim Dergisi (Baskıda).
- Yılmaz, O. 2012^c. Güvercin ve Yetiştiriciliğinin Türk Kültüründe Önemi. Nevşehir Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dergisi (Değerlendirmede).
- Yılmaz, O. 2012^d. Kutsal Bir Obje Olarak Yahudilik, Hıristiyanlık ve Müslümanlıkta Güvercin. İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (Değerlendirmede).
- Yılmaz, O. 2012^e. Türk Kültüründe Güvercin. Atatürk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dergisi (Değerlendirmede).
- Yılmaz, O. ve Boz, A. 2012^a. Güvercin. Adnan Menderes Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dergisi (Değerlendirmede).
- Yılmaz, O. ve Boz, A. 2012^b. Tarihte Güvercinin Önemi. Harran Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dergisi (Değerlendirmede).